

# COLUM McCANN

## DANSCI



RÖMAN



İngilizce aslından çeviren  
PÜREN ÖZGÖREN



Colum McCann  
DANSÇI

# ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Dancer by Colum McCann  
© 2003, Colum McCann / The Wylie Agency  
© Can Yayınları, 2003  
1. basım : 2005

Yayına Hazırlayan: Seçkin Selvi  
Kapak Tasarımı: Erkal Yavi  
Kapak Düzeni: Semih Özcan  
Dizgi: Serap Bertay  
Düzeltili: Fulya Tükel  
Montaj: Mine Sarıkaya  
Kapak Baskı: Çetin Ofset  
İç Baskı: Özal Basımevi  
Cilt: Eko Ofset

ISBN 975-07-0479-7

**CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.**  
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul  
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33  
<http://www.canyayinlari.com>  
e-posta: [yayinevi@canyayinlari.com](mailto:yayinevi@canyayinlari.com)

Colum McCann  
DANSÇI

ROMAN

İngilizce aslından çeviren  
PÜREN ÖZGÖREN

CAN YAYINLARI 5



*Allison, Riva Hocherman ve Ben Kiely için;  
inancınız ve verdiğiniz ilham için  
en derin şükranlarımla.*





Bizlerin, en azından benim, büyük bir güvenle ‘anı’ diye söz ettiğimiz şey –yani bir an, bir sahne ya da, tıpkı fotoğraf gibi, sabitleştirici ilaç sayesinde silinip gitmekten kurtarılmış bir olgu– gerçekte zihinde kesintisizce anlatılan bir öyküdür ve neredeyse her anlatılışında değişir. Yaşam, çelişkili, hatta zıt duygularla öylesine harmanlanmıştır ki, onu artık olduğu gibi, bir bütün olarak kabul etmek olanaksızdır; olayları hayatın sonuyla uyuşacak biçimde yeniden düzenlemek de, büyük bir olasılıkla, öykü anlatıcının marifetidir. Her durumda, geçmişten söz ederken aldığımız her solukta yalan söyleriz.

WILLIAM MAXWELL,  
*Hoşçakal, Yarın Görüşürüz*



## PARİS . 1961

Paris'teki ilk sezonunda, sahneye fırlatılanlar:

lastik bantla tutturulmuş, on adet yüz franklık banknot;

bir paket Rus çayı;

Cezayir'de milliyetçi cepheyi temsil eden Front de Libération National<sup>1</sup> örgütünün, Paris'teki bir dizi araba bombalama olayının ardından Müslümanlara uygulanan sıkıyönetimi protesto eden bildirisi;

Louvre'un bahçesinden çalınan ve yönetime, çiçek tarhlarının yağmalanmasını önlemek üzere, bahçıvanları sabahın beşinden akşamın altısına kadar kesintisiz çalıştırma kararı aldırان nergisler;

yeterince ağırlaşır sahneye kadar uçabilsin diye, sapsularına bozuk paralar yapıştırılmış beyaz zambaklar;

gösteriden sonra sahneyi süpüren Henri Long'un, buket haline getirip daha sonra arka kapıda hayranlara satmasına yetecek bollukta, çeşit çeşit çiçek;

on ikinci gece havadan süzülerek gelip sahneye konan ve bir an için tepelerinden bir hayvanın uçtuğunu sanan, ön sıralardaki kodamanları ürküten bir vizon manto;

---

<sup>1</sup> Ulusal Kurtuluş Cephesi. (Çev.)

tiyatroda daha önce hiç görülmemiş bir olay: çoğu güzelce katlanıp kurdeleyle bağlanmış, on sekiz parça kadın iç çamaşırı; ama en az iki tanesinin bir cinnet ânında çıkartıldığı belli; son selama çıktığında, birini eğilip aldı ve abartılı hareketlerle koklayıp sahne görevlilerini güldürdü;

kozmonot Yuri Gagarin'in, altında *Uç Rudi Uç* yazan bir fotoğrafı;

içi karabiber dolu kâğıt bombalar;

bir göçmenin fırlattığı, devrim öncesinden kalma değerli bir sikke; Rudi'ye soğukkanlılığını koruduğu sürece, en az Nijinski kadar başarılı olacağını söyleyen bir pusulaya sarılmış;

arkalarına kadınların adları, telefon numaraları karalanmış, düzinelerce açık-saçık polaroid fotoğraf;

*Vous etes un Traître de la révolution*<sup>1</sup> yazan notlar;

komünist protestocuların fırlattığı cam parçaları; sahnedeki kırıkların süpürülmesi için gösteriye yirmi dakika ara verilmesine yol açtığı gibi, olumsuz eleştirilerden çekinen Paris Partisi'nin acilen toplanmasına da neden oldu;

ölüm tehditleri;

otel anahtarları;

aşk mektupları;

ve on beşinci gece, uzun saplı, yıldız kaplama tek bir gül.

<sup>1</sup> (Fr.) Siz devrime ihanet ettiniz. (Çev.)

# BİRİNCİ KİTAP



## SOVYETLER BİRLİĞİ . 1941-1956

Dört kış. Karın içinden adım adım, güçbela geçirdikleri atlar sayesinde karı yarıp yollar açtılar, sonra da oturup büyük bir kederle atları yediler. Sağlık görevlileri, içindeki morfin donmasın diye koltuk altlarına bantla yapıştırdıkları ampullerle kar tarlalarına daldılar; doktorlar savaş ilerledikçe askerlerin damarlarını bulmakta daha da zorlandılar – adamlar eriyip gidiyor, gerçekten can vermeden çok daha önce ölüyorlardı. Siperlerde *uşinki*'lerinin kulaklıklarını indirip sıkıca bağlıyor, buldukları paltoları çalıyor, birbirlerine sokulup uyurken, ısıdan azami ölçüde yararlanabilsinler diye yaralıları ortalarına alıyorlardı. İçi takviyeli pantolonlar, kat kat iç çamaşırları giyiyor, bazen de fahişeleri boyunlarına birer atkı gibi dolamakla ilgili şakalar yapıyorlardı. Bir süre sonra postallarını neredeyse hiç çıkartmaz oldular. Donmuş parmakları kopup ayaklarından düşüveren askerler görmüşlerdi; bir adamın yürüyüşüne bakarak geleceğini okuyabileceklerini hissediyorlardı artık.

Kamufraj için, iki beyaz köylü gömleğini birbirine bağlayıp kaputlarının üzerine geçiriyor, ağzını postal bağcıklarıyla büzdükleri beyaz torbalardan başlarına kukuleta yapıyorlardı; böylece kara karışık saatlerce görülmeden yatabilirlerdi. Toplarındaki seğirdim sıvısı dondu. Makineli tüfeklerindeki vurucu yaylar cam gibi

kırıldı, paramparça oldu. Çıplak madene dokundukları zaman ellerinin derisi yüzölüyordu. Kömür ateşi yakıyor, közün içine attıkları taşları daha sonra alıp ellerini ısıtmakta kullanıyorlardı. Sıçtıkları zaman, ki pek sık olmuyordu, pantolonlarına sıçmak zorunda olduklarını öğrenmişlerdi. Bokun orada donmasını bekliyor, daha sonra, kendilerine bir siper bulduklarında, çıkartıp atıyorlardı; hâlâ hiçbir şey kokmuyordu, eldivenleri bile; koku buzlar çözüldükten sonra gelecekti. İşemek için pantolonun altına, apışaralarına bir muşamba bağlıyor, böylece soyunup havayla temas etmekten kurtuluyorlardı; ayrıca bacaklarının arasındaki ılık sidik onları ısıtıyordu da; bazen bu sıcaklık akıllarına kadınları düşürüyordu; ama sonra torba donuyor, kendilerini bir kez daha ıssızlığın ortasında buluyorlardı – yalnızca bir petrol rafinerisinin aleviyle aydınlanan, karla kaplı bir düzlükte. Stepe bakıyor, asker yoldaşlarının cesetlerini görüyorlardı; donarak ölmüş, bir el havada, bir diz kıvrılmış, buz tutmuş sakallar apak; giysiler cesetle birlikte kaskatı kesilmeden önce cesedi soyup giysileri çalacak kadar ustalaşmışlardı; sonra eğilip fısıldıyorlardı: Kusura bakma, yoldaş; tütün için sağ ol.

Düşmanın ölüleri yol yapımında kullandığını duymuşlardı; ortada ağaç filan kalmadığı için cesetleri yan yana diziyorlarmış; dolayısıyla, arada bir buzun karşı tarafından gelen sesi, bir tekerleğin ezdiği kemiğin çatırtısını duymamaya çalışıyorlardı. Sessizlik diye bir şey yoktu, hava binbir türlü ses taşıyordu: kayaklı bir keşif grubu, elektrikli telgraf direklerinin tıslayıışı, havan toplarının ısıkları, bacaklarını, parmaklarını, tüfeğini, annesini çağırın bir yoldaşın haykırıışları. Sabahları silahlarını fazla doldurmuyorlardı ki, günün ilk yaylım ateşinde namlu yüzlerinde patlamasın. Uçaksavar bataryalarının tutamaklarına dana derisi sarıyor, mitralyözlerin yivli namlularını, içeri kar dolmasın diye, eski gömleklerle kapatıyorlardı. Kayaklı askerler, el bomba-



larını yana doğru fırlatabilmek için hareket halindeyken çöelmeyi, âdeta kayakların üzerine oturmayı öğrenmişlerdi; hem böylece, sakatlınsalar bile yollarına devam edebiliyorlardı. Bir T-34'ün, bir cankurtaranın, hatta bir düşman panzerinin enkazına rastlıyor, aracın antifrizini gaz maskelerinin karbon filtresinden süzüp kafayı buluyorlardı. Bazen öyle çok içiyorlardı ki, birkaç gün sonra gözleri kör oluyordu. Ağır silahlarını ayçiçek yağıyla yağıyor, ateşleme pimlerine fazla kaçırmamaya, yaylara yeterince sürmeye dikkat ediyorlardı; yağın fazlasını postallarına sıvıyorlardı – gıcırdamaması ve soğuğu geçirmemesi için. Kiev, Ufa ya da Vladivostok silah fabrikalarındaki bir işçi kızın onlara bir kalp resmi çizip çizmediğini görmek için cephaneye kutularının içini araştırıyorlardı; kız çizmemişse bile onlar kalbi görüyor, sonra da cephaneyi Katyuşalarına, Maximlerine, Degtya-revlerine yerleştiriyorlardı.

Geri çekilir ya da ilerlerken, yaşamlarını kurtarmak amacıyla, 100 gramlık bir fişeği patlatıp bir çukur açtılar – tabii yaşamlarının kurtarılmaya degecek bir şey olduğunu hissettikleri zaman. Sigaraları paylaştılar; tütünleri bitince talaş tozu, kurutulmuş çay ya da marul yaprağı içtiler; hiçbir şey bulamadıklarında at pisliği tüttürdüler, ama atlar öyle açtı ki, artık onlar da doğru dürüst pisleyemiyordu. Siperlerde, radyoda Zhukov'u dinlediler; Yeremenko, Vasilevski, Kruşçev'i de; bir de, sesi kara ekmekle, şekerli çayla ağırlaşmış Stalin'i. Siperleri çeviren tellere hoparlörler asılmış, yüzleri batıya çevrilmişti; tangoyla, radyo haberleri ve sosyalizmle Almanların uyumasını engellemeye çalışıyorlardı. Onlara sürekli hainlerden, asker kaçaklarından, ödleklenden söz ediliyor, onları görür görmez vurmaları tembihleniyordu. Onlar da bu tür ölülerin göğüslerindeki kırmızı madalyaları çekip alıyor, kendi tuniklerinin iç kısmına tutturuyorlardı. Geceleri arabaların, cankurtaran ve zırhlı araçların farlarını yapışkan kâğıt bantla kapattılar. Bandın artanını

aşırdılar; ellerine, ayaklarına, *portyanka* çoraplarına doladılar; onu kulaklarına bile yapıştıranlar oldu, ama bandı çekerken derileri de soyuldu; soğuk ısırınca acıyla uludular, acı yüzünden daha da şiddetli uludular; kimisi de tüfeğini alınaya dayadı, hayatla vedalaştı.

Eve, Galina, Yalena, Nadya, Vera, Tanya, Natalya, Daşa, Pavlena, Olga, Sveta'ya yazdılar; tabii Valya'ya da – düzgün üçgenler halinde katlanmış, özenli mektuplar. Karşılığında pek bir şey beklemiyorlardı; belki parfümü sansürçünün parmağına bulaşan, tek bir sayfa. Gelen mektuplar numaralandırılıyordu; numaralar birbirini izlemiyorsa, ulağın havaya uçurulduğunu anlıyorlardı. Askerler siperlerde oturuyor, gözlerini karşıya dikeyiyor, zihinlerinde kendi kendilerine mektuplar yazıyorlardı; sonra kalkıp bir kez daha savaşın ortasına daldılar. Şarapnel parçaları onları iki kaşlarının arasından yakaladı. Mermiler, baldırlarındaki kasların arasından kayarcasına ilerledi. Gülle kıymıkları doğruca enselerine yerleşti. Havan topları belkemiklerini çatlattı. Fosforlu bombalar bedenlerini çıra gibi tutuşturdu. Cesetler at arabalarına üst üste yığılıyor, toprakta dinamitle açılan, dev boyutlu çukurlara yatırılıyordu. Atkılı, şallı köylü kadınlar, ağıt yakmak, gizlice dua etmek için çukurlara geldiler. Mezar kazıcılar (*gulag*'lardan gemilerle gönderilenler) bir kenarda durup kadınların ayini bitirmesini bekledi. Ama arkası kesilmiyordu; cesetlerin üzerine yeni cesetler yığıldı; donan kemikleri açmak, düzeltmek çok zordu, cesetler o korkunç, çarpık çurpuk konumlarıyla gömüldüler, sonra da mezar kazıcılar son toprağı çukurlara attılar; bazen, umudunu bütünüyle yitirenler, canlı canlı, kendilerini çukura fırlatıyor, onların da üzerine toprak küreniyordu, öyle ki, sonradan yerin tirtir titrediği söylendi. Akşamları kurtlar sık sık ormandan çıkıyor, o uzun bacaklarıyla karın üzerinde koşarcasına ilerliyordu.

Yaralılar cankurtaranlara, atlara ya da kızaklara yer-

leştirildi. Sahra hastanelerinde yepyeni bir dil edindiler: dizanteri tifüs donma hendek ayak kalça kemiği zatürree kangren kan pıhtılaşması kalp ağrısı. Bunlardan kurtulabilenler yeniden savaşmaya gönderildi.

Taşrada yeni yanmış köyleri arıyorlardı, çünkü bunların toprağı kazılacak kadar yumuşak oluyordu. Kar bir tarihi su yüzüne çıkartıyordu; şurada bir kan tabakası, burada bir at kemiği, bir PO-2 bombardıman uçağının enkazı, bir zamanlar Spasskaya Caddesi'nden tanıdıkları bir istihkâm neferinin cesedi. Kharkov'un yıkıntılarında, moloz yığınlarında saklandılar, Smolensk'teki tuğla yığınlarının ardına sindiler. Volga'da yüzen buz kütlelerinin üzerine mazot döküp yaktılar, böylece ırmağın kendisi alev almış gibi göründü. Azov Denizi'ndeki balıkçı köylerinde balık değil, uçağı düşen ve buzun üzerinde üç yüz metre sürüklenen pilotları avladılar. Kasabaların, kentlerin dış mahallelerinde bağırsakları görünen binalar; içlerinde, bir kan gölünün ortasındaki başka ölümler. Elektrik direklerinden sarkan yoldaşlar, donmuş, kapkara dilleriyle sarsıcı bir görüntüydü. İpi kesip onları indirince, lambalar inledi, eğildi, saçtıkları ışığın yerini değiştirdi. Bir Fritz'i canlı ele geçirmeye çalışıyorlardı; böylece onu dişlerini oyması, kardaki bir kazığa bağlaması ya da bir kampta açlıktan ölüme terk etmesi için NKVD'ye gönderebileceklerdi; tıpkı onların kendi yoldaşlarına yaptığı gibi. Bazen bir esiri kendilerine saklıyor, eline bir siper kazma aleti veriyor, donmuş toprakta güçbela kendi mezarını kazışını izliyor, beceremeyince de ensesinden vurup orada öylece bırakıyorlardı. Yanmış binalarda, yaralı düşman askerleri buldular, onları pencereden dışarıya, boyunlarına kadar gömüldükleri kara fırlattılar, *Auf Wiedersehen, Fritzie*, dediler, ama bazen düşmana bile acıyor (yalnızca bir askerin duyabileceği türden bir acıma), ölen adamın cüzdanında onun da bir babası, bir karısı, bir anası, hatta belki çocukları olduğunu keşfediyorlardı.



# COLUM McCANN

## DANSÇI



ROMAN



Bu kitabın yazarı **Colum McCann**, kendisiyle yapılan bir söyleşide, "*Rudy, büyük bir siyasal düşünce adına Batı'ya sığmadı. Bunu yalnızca dansçı olduğu için yaptı,*" diyor ve şöyle sürdürüyor: "*Daha çok dans etmek, daha az klasik ortamlarda dans etmek için Batı'ya sığındı. Ama onu politik bir ikon olarak kullandılar. İşin ilginç yanı da bu. Bence Rudy, bir*

*bakıma ülkesinin yaşamını daha önceden yaşadı. Bu kitap, Rudolf hakkında bir inceleme değil, bir biyografi hiç değil. Bu, Rudolf Nureyev adında bir karakterin, çeşitli olaylar ve anlatılanlar üzerine gölge gibi yansıdığı bir roman. Romanın kahramanı pekâlâ başka adda biri de olabilirdi. Dansçı ile ilgili olarak beni çok mutlu eden bir deneyim yaşadım: Rudy'nin eski sevgilileri Londra'da beni bulup boynuma sarıldılar; Rudy'nin ölümünden bu yana, onu tüm olağanüstü özellikleriyle ilk kez bu romanda bulduklarını söylediler. 'Rudy'nin fotoğraflarına bakabiliyoruz, odasındaki eşyalarına dokunabiliyoruz, ama kendisini ilk kez bu sayfalarda bulduk,' dediler."*

Kapaktaki resim: JAMES WYETH

ISBN 975-07-0479-7



9 789750 704796

<http://www.canyayinlari.com>